

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΙΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑ- ΤΟΛΙΚΟΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

*Αντώνης Μπρεδήμας**

I. Εισαγωγή

Στις 29 Μαΐου 1990, 40 κράτη και δύο ευρωπαϊκοί οργανισμοί υπέγραψαν τη συμφωνία ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη¹. Δεν χρειάστηκαν παρά 6 μήνες διαπραγματεύσεων για την ίδρυση, ενώ οι πρώτες χρηματοδοτήσεις άρχισαν δύο μόλις μήνες μετά την ίδρυσή της². Η δημιουργία της Τράπεζας και η άμεση λειτουργία της οφειλόταν στο πολιτικό κενό που δημιούργησε η κατάρρευση του ανατολικού συνασπισμού και στην ανάγκη να καλυφθεί άμεσα το κενό αυτό. Η πρωτοβουλία για την ίδρυση της Τράπεζας προήλθε από τον Γάλλο πρόεδρο Fr. Mitterand και αποτελούσε εκδήλωση της πολιτικής βούλησης να παραμείνουν τα ευρωπαϊκά θέματα στα χέρια της Ευρώπης και εν προκειμένω στα χέρια των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων³.

Το κεφάλαιο της Τράπεζας ανέρχεται σε 10 δις ECU, αλλά μπορεί να αντλεί πόρους από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Από την έναρξη των εργασιών της, τον Απρίλιο 1991 μέχρι και το 1994, η Τράπεζα είχε προβεί σε χρηματοδοτήσεις ύψους 4,5 δις ECU περίπου, ενώ μόνο για το 1994 το ύψος του ανερχόταν στα 2

* Αναπληρωτής Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

¹ Για μια σφαιρική (νομική) μελέτη της ιδρυτικής συνθήκης της Τράπεζας, βλ. I. Shihata, *The European Bank for Reconstruction and Development: A comparative analysis of the constituent agreement*, London 1990. Για μια γενικότερη μελέτη της Τράπεζας, βλ. P. Menkveld, *Origin and the role of the European Bank for Reconstruction and Development*, London 1991. Cf. C. Maresca, *La Banca Europea di Ricostruzione e Sviluppo*, *Comunità Internazionale*, 1990, σελ. 538 επ. J. Delmoly, G. Kremlis, «La Banque Européenne pour la Reconstruction et le Développement», *Revue des Affaires Européennes*, 1991, No. 2, σελ. 45 επ. D. Dunnett, «The European Bank for Reconstruction and Development: A legal survey», *Common Market Law Review*, 1991, σελ. 571 επ. Ph. Saunier, J. Touscoz, «La Banque Européenne pour la Reconstruction et le Développement», *Rev. du Marché Commun et de l'Union Européenne*, 1992, No. 354, σελ. 22 επ. E. Maurice, «Les activités de la Banque Européenne pour la Reconstruction et le Développement», στο D. Combacau, P.M. Dupuy (dirs), *Organisations Internationales* 1, Paris 1992, σελ. 53 επ.

² Βλ. συνέντευξη του Προέδρου της Τράπεζας J. Attali στο Figaro, 21.11.1991. Ας σημειωθεί ότι η Παγκόσμια Τράπεζα (IBRD) χρειάστηκε 3 έτη μετά την ίδρυσή της για να πραγματοποιήσει το πρώτο της δάνειο.

³ Βλ. την ομιλία του F. Mitterand στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (25.10.1989), η οποία χάραξε σε γενικές γραμμές τη στρατηγική των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων απέναντι στις Ανατολικο-Ευρωπαϊκές χώρες, *Le Monde*, 26.10.1989 και 13.1.1990.

δισ ECU περίπου⁴. Τα ποσά αυτά είναι καθυστερημένα, αλλά όχι επαρκή για τις ανάγκες των χωρών της ανατολικής Ευρώπης. Αλλά η Τράπεζα δεν ιδρύθηκε για να αποτελέσει ένα δεύτερο «Σχέδιο Μάρσαλ»⁵. Όμως η σημασία της χρηματοδότησής της έγκειται στον «πολλαπλασιαστικό» της χαρακτήρα, αφού ανοίγει τον δρόμο, μέσω κυρίως της συγχρηματοδότησης, σε περαιτέρω επενδύσεις, δημοσίου ή ιδιωτικού χαρακτήρα. Είναι χαρακτηριστικό ότι η χρηματοδότηση της Τράπεζας έχει επιφέρει μέχρι σήμερα πρόσθετες επενδύσεις ύψους 17 δισ ECU⁶.

II. Οι βασικοί σκοποί της Τράπεζας

Η ιδρυτική συνθήκη της Τράπεζας⁷ καθιστά σαφές ότι η ίδρυση και οι δραστηριότητες της εντάσσονται στο γενικότερο πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο, αφενός της πολυκομματικής δημοκρατίας, των κανόνων δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αφετέρου της μετάβασης στην οικονομία αγοράς⁸. Η Τράπεζα διαθέτει έτσι ένα σαφή πολιτικό χαρακτήρα, που την διαφοροποιεί ριζικά από τις άλλες διεθνείς Τράπεζες αναπτύξεως, οι οποίες διακηρύσσουν τον «απολιτικό» τους χαρακτήρα και χορηγούν δάνεια ανεξάρτητα από το πολιτικό και οικονομικό καθεστώς των κρατών⁹. Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά είναι εξάλλου αδιάρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους. Όπως τονίζει η ίδια η Τράπεζα «... η επιτυχής μετάβαση των κρατών μελών σε οικονομίες προσανατολισμένες προς την αγορά είναι στενά συνδεδεμένη με την παράλληλη πρόοδο προς την κατεύθυνση της δημοκρατίας και του κανόνα δικαίου»¹⁰.

⁴ Ας σημειωθεί ότι, ενώ προβλεπόταν η χορήγηση 12 δισ δολαρίων κατά τη διάρκεια των 5 πρώτων ετών λειτουργίας της Τράπεζας, τα εγκεκριμένα σχέδια χρηματοδότησης από 1.1.1991 μέχρι 31.5.1995 ανέρχονταν σε μόλις 4.748 δισ ECU, δηλαδή σημαντικά λιγότερα από τα προϋπολογισθέντα. Βλ. EBRD, Signed projects approved in 1991, 1992, 1993, 1994, 1995 (at 31 May 1995), Fact-sheets.

⁵ Για μια σύγκριση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας με το Σχέδιο Μάρσαλ, βλ. L. Salleo, «L'Europa dell' Est e la Banca Europea per la Ricostruzione e la Sviluppo. Un confronto con l'Europa del Piano Marshall», *Note Economiche*, 23.11.1990, σελ. 337 επ.

⁶ EBRD, *Proceedings of the Fourth Annual Meeting of the Board of Governments*, April 1995, σελ. 34.

⁷ Κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1942/29.3.1991 (ΦΕΚ Α' 48).

⁸ Άρθρο 1: «Η Τράπεζα έχει ως σκοπό, συμβάλλοντας στην οικονομική πρόοδο και την ανασυγκρότηση των χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης που δεσμεύονται να σεβαστούν και να εφαρμόσουν στην πράξη τις αρχές της πολυκομματικής δημοκρατίας του πλουραλισμού... να διευκολύνει τη μετάβαση προς την οικονομία αγοράς...».

⁹ Βλ. σχετικά R. Kneller, *Human rights, politics and the Multilateral Development Banks*, Yale Studies in World Public Order, 1980, σελ. 361 επ. Στην πράξη όμως, οι Τράπεζες αυτές έχουν αρχίσει, τα τελευταία χρόνια, να λαμβάνουν υπόψη - μερικώς τουλάχιστον - τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βλ. μεταξύ άλλων K. Tomasevski, *Development aid and human rights*, London 1989, σελ. 30 επ.

¹⁰ EBRD, *Political aspects of the mandate of the European Bank for Reconstruction and Development*, Oct. 1992, σελ. 4.

Όσον αφορά ειδικότερα τη μετάβαση στην οικονομία αγοράς, η ιδρυτική συνθήκη προσδιορίζει ότι η Τράπεζα «... βοηθά τις αποδέκτριες χώρες να θέσουν σε εφαρμογή διαρθρωτικές και κλαδικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αποσκοπούν στην κατάργηση των μονοπωλίων, την αποκέντρωση και την ιδιωτικοποίηση, οι οποίες θα επιτρέψουν την πλήρη ενσωμάτωση των οικονομιών των χωρών αυτών στη διεθνή οικονομία¹¹. Εκδήλωση του σκοπού αυτού αποτελεί εξάλλου ο κανόνας ότι η Τράπεζα δεν μπορεί να χορηγεί στον δημόσιο τομέα των χωρών αυτών χρηματοδοτήσεις που να υπερβαίνουν το 40% του συνόλου¹².

III. Οι μέθοδοι χρηματοδότησης

Η Τράπεζα χρησιμοποιεί περιοριστικά τις εξής μεθόδους χρηματοδότησης: δάνεια, συμμετοχή στο μετοχικό κεφάλαιο των επιχειρήσεων (equity investments), παροχή εγγυήσεων και παροχή τεχνικής βοήθειας. Αυτή η περιοριστική μνημόνευση εμποδίζει την παροχή άλλων τραπεζικών εργασιών, όπως λ.χ. την εγγύηση χρηματοδοτικής ενοικίασης ή τις ομολογίες εμπορικής εκτέλεσης,¹³ ενώ ταυτόχρονα απαγορεύεται ρητώς από την ιδρυτική συνθήκη η χορήγηση εγγυήσεων για εξαγωγικές πιστώσεις και η άσκηση ασφαλιστικών δραστηριοτήτων¹⁴.

Στις δραστηριότητες της Τράπεζας, τουλάχιστον για το 1994, τη μερίδα του λέοντος (81%) παίρνουν τα δάνεια, οι συμμετοχές στο μετοχικό κεφάλαιο ακολουθούν με 18% και οι εγγυήσεις με μόλις 2%. Πάντως προγραμματίζεται για τα επόμενα χρόνια μείωση των δανείων και αύξηση των equity investments και των εγγυήσεων¹⁵.

Τα δάνεια έχουν τη μορφή είτε του άμεσου δανείου προς τις επιχειρήσεις είτε του ανοίγματος πιστώσεως (credit line) όταν χορηγούνται προς Τράπεζες ή ταμεία (Funds) που με τη σειρά τους θα χρηματοδοτήσουν μικρές και μεσαίες επιχειρή-

¹¹ Άρθρο 2 παρ. 1. Στην πράξη η Τράπεζα θεωρεί πάντα το ζήτημα της μετάβασης στην οικονομία αγοράς ως τον κεντρικό άξονα των επιχειρησιακών της δραστηριοτήτων. Στις εκθέσεις του προέδρου της Τράπεζας προς το Συμβούλιο Διευθυντών για την έγκριση χρηματοδότησης των σχεδίων περιλαμβάνεται υποχρεωτικά και αναφορά στη συμβολή της κάθε χρηματοδότησης στη διαδικασία μετάβασης στην οικονομία αγοράς. Βλ. Λ.χ. EBRD, *Russian Federation Lower Volga Regional Venture Fund, BDS 95-61* (18.4.1995), σελ. 24. «*The Fund should have a significant impact on the local economy in the medium term, and as such will provide important support to the Russian Government's Post Privatisation Programme*».

¹² Βλ. αναλυτικότερα παρακάτω.

¹³ D. Dunnnett, ο.π. (σημ. 1), σελ. 582.

¹⁴ Άρθρο 12 παρ. 4. Αυτό οφείλεται πιθανότατα στη βούληση των ιδρυτών της Τράπεζας να αποφύγει την άσκηση δραστηριοτήτων που θα επικάλυπταν τις δραστηριότητες της MIGA (Multinational Investment Guarantee Agency).

¹⁵ EBRD, *Proceedings of the Fourth Annual Meeting of the Board of Governors*, ο.π. (σημ. 6), σελ. 185.

σεις¹⁶. Οι equity investments παρουσιάζονται συνήθως με τη μορφή της εξαγοράς μετοχών των επιχειρήσεων ή της εγγραφής για αγορά (underwriting), αλλά υπάρχουν και οι «quasi-equity investments», όπως τα «υποτεταγμένα δάνεια» (subordinated loans), τα «χρεωστικά ομόλογα» (debentures), τα «income notes» και οι «redeemable preferences»¹⁷. Υπάρχει επίσης η περίπτωση του «μετατρέψιμου δανείου» (convertible loan), το οποίο είναι στην αρχή κανονικό δάνειο, αλλά μπορεί να μετατραπεί κατ'επιλογή της Τράπεζας σε equity investment¹⁸. Αυτή η ευλυγισία στις μορφές χρηματοδότησης της Τράπεζας εκδηλώνεται και με το φαινόμενο του συνδυασμού τους σε αρκετές περιπτώσεις. Υπάρχει δηλαδή συνδυασμός δανείων με equity investments ή και διαφόρων μορφών equity investment στην ίδια χρηματοδότηση προς μια επιχείρηση, ενώ ορισμένες φορές προστίθεται και η εγγύηση¹⁹.

Επειδή όμως όλες αυτές οι μορφές χρηματοδότησης δεν αποτελούν για την Τράπεζα αυτοσκοπό αλλά μέσο, η ιδρυτική συνθήκη προβλέπει ότι η Τράπεζα «όποτε είναι σε θέση να επιτύχει κατάλληλους και ικανοποιητικούς όρους... προσπαθεί να ανανεώσει τους πόρους της, μεταπωλώντας τις επενδύσεις της σε ιδιώτες επενδυτές», πρακτική που αποτελεί συμβολή στην ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων²⁰.

Όσον αφορά τέλος την τεχνική συνεργασία, που έχει ιδιαίτερη σημασία για την υποβολή κατάλληλων σχεδίων στην Τράπεζα και δεδομένων των δυσκολιών που έχουν στο θέμα αυτό πολλές από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, η χρηματοδότησή της γίνεται με κεφάλαια που προέρχονται από προαιρετικές εισφορές

¹⁶ Τα άμεσα δάνεια καταλαμβάνουν τη μερίδα του λέοντος της γενικής κατηγορίας δανείων, αφού από τα δάνεια ύψους 5.181 δις δολαρίων που εγκρίθηκαν από το 1991 έως το 1995 (πρόβλεψη), τα 4.151 δις είναι άμεσα δάνεια και μόνο τα 1.030 δις αποτελούν άνοιγμα πιστώσεων. EBRD, *Proceedings of the Fourth Annual Meeting of the Board of Governors*, ό.π., σελ. 189.

¹⁷ EBRD, *Financing with the EBRD*, April 1994, σελ. 4.

¹⁸ Βλ. λ.χ. EBRD, *Russian Federation Magma Oil Project*, BDS 95-64 (1.5.1995), σελ. 28.

¹⁹ Συνδυασμό δανείου με equity investment έχουμε λ.χ. στην περίπτωση της *Moldova Victoria Bank Credit Line*, EBRD, BDS 95-72 (11.5.1995), ενώ συνδυασμό άμεσου δανείου με άνοιγμα πίστωσης στην περίπτωση της *Romanian Bank for Development* (19.4.1994).

²⁰ Άρθρο 13, γ. Είναι χαρακτηριστικό αυτής της πολιτικής ότι οι εκθέσεις της Τράπεζας για την έγκριση των σχεδίων που συνεπάγονται equity investments προβλέπουν πάντοτε μια «στρατηγική εξόδου» (exit strategy), η οποία αναφέρεται στις εναλλακτικές δυνατότητες της Τράπεζας να μεταπωλήσει τις επενδύσεις της. Βλ. λ.χ. EBRD, *Kiev International Bank («KIB»)*, BDS 95-44 (18.4.1995), σελ. 20-21. EBRD, *Poland Man Privatisation Programme Equity Facility*, BDS 95-71 (5.5.1995), σελ. 15, και γενικότερα, EBRD, *Financing with the EBRD*, 1994, σελ. 4.

κρατών ή διεθνών οργανισμών²¹. Πάντως, η συγκεκριμένη χρησιμοποίηση των πόρων της τεχνικής συνεργασίας εξαρτάται εν πολλοίς από τους όρους και προϋποθέσεις που περιέχονται στις σχετικές συμφωνίες,²² οι οποίοι όμως πρέπει να συμβιβάζονται προς το σκοπό και την αποστολή της Τράπεζας²³.

IV. Οι αποδέκτες της χρηματοδότησης

Όσον αφορά τις χώρες, αποδέκτριες είναι όλες οι χώρες του πρώην ανατολικού συνασπισμού ή τα διάδοχα κράτη, που είναι μέλη της Τράπεζας. Εξαιρούνται επομένως για την ώρα η Βοσνία και η Νέα Γιουγκοσλαβία. Όλες οι χώρες αυτές έχουν χρηματοδοτηθεί από την Τράπεζα, πλην του Τατζικιστάν²⁴. Ως προς την κατανομή της συνολικής χρηματοδότησης ανάμεσα στις χώρες, η ιδρυτική συνθήκη θέτει ένα γενικού χαρακτήρα περιορισμό. Η Τράπεζα δεν επιτρέπει να χρησιμοποιηθεί δυσανάλογο τμήμα των πόρων της προς όφελος κάποιου μέλους της²⁵. Υπάρχει όμως μια άλλη διάταξη που ουσιαστικά περιορίζει το ύψος της χρηματοδότησης προς την Σοβιετική Ένωση, η οποία όμως καταργήθηκε πολύ νωρίς (1992)²⁶. Από πρακτική σκοπιά, μέχρι το τέλος του 1994, προηγείτο στη χρηματοδότηση η Ρωσία με 754 εκ. ECU σε ένα σύνολο 4,5 δισ. ECU περίπου, και στη συνέχεια - και σε απόσταση - έρχονται οι Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία και Τσεχοσλοβακία²⁷. Όσον αφορά τη χρηματοδότηση της τεχνικής συνεργασίας, τη

²¹ Για την περίοδο 1991-1994, οι σπουδαιότερες συνεισφορές ήταν οι εξής: Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης (προγράμματα Phare και Taxis) 36%, Ιαπωνία 18%, ΗΠΑ 7%, Ολλανδία 6%, Ιταλία 4%, Μεγάλη Βρετανία 3%, Ταϊβάν 5%, Γερμανία 2%, Γαλλία 2%, Καναδάς 2%, ενώ οι σκανδιναβικές χώρες από κοινού (Baltic Technical Assistance Special Fund) 8%. Βλ. EBRD, *Technical Cooperation Policy Review*, BDS 95-18 (Final), σελ. 13.

²² Για τη συμφωνία Γαλλίας - Τράπεζας (1.8.1991), βλ. J.O., 22.10.1991, σελ. 13829 επ. (και περίληψή της στο *Annuaire Français de Droit International*, 1991, σελ. 878). Για τη συμφωνία Ελλάδας - Τράπεζας (4.4.1995) (κείμενο στο Υπουργείο Εξωτερικών).

²³ Βλ. EBRD, *Technical Cooperation Policy Review*, ο.π., σελ. 26.

²⁴ Το Τατζικιστάν έχει αρχίσει να λαμβάνει χρηματοδότηση τεχνικού χαρακτήρα από το 1995. Βλ. EBRD, *Portfolio ratio policy: Individual countries operations*, BDS 95-57 (Final) (4.5.1995), σελ.4, σημ.1.

²⁵ Άρθρο 13, iv.

²⁶ Το άρθρο 8 παρ. 4, προβλέπει ότι: «Κάθε υποψήφια αποδέκτρια χώρα μπορεί να ζητήσει από την Τράπεζα να της δοθεί πρόσβαση στους πόρους για περιορισμένους σκοπούς και για χρονική περίοδο τριών ετών...». Βάσει αυτής της διάταξης η Σοβιετική Ένωση απηύθυνε σχετική επιστολή στον πρόεδρο της ιδρυτικής συνέλευσης της Τράπεζας, που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ιδρυτικής συνθήκης. Βλ. *Economist*, 17.3.1990, σελ. 78, *Newsweek*, 30.4.1990, σελ. 47. Πάντως, αυτό το ειδικό καθεστώς δεν αλλάζει αυτόματα μετά την παρέλευση των τριών ετών, αλλά χρειάζεται απόφαση με ειδική πλειοψηφία (85%) του Συμβουλίου Διοικητών. Βλ. και Ph. Saunier, J. Touscoz, ο.π. (σημ. 1), σελ. 26.

²⁷ EBRD, *Proceedings...*, ό.π. (σημ. 13), σελ. 182.

μερίδα του λέοντος (38%) παίρνει η Ρωσία και ακολουθούν με ποσοστά γύρω στο 3-4% οι Ρουμανία, Λευκορωσία, Σλοβενία, Ουκρανία και Πολωνία²⁸.

Όσον αφορά τη διάκριση των αποδεκτών στις επιχειρήσεις του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, υπάρχει στην ιδρυτική συνθήκη ένας διπλός περιορισμός:

- α) οι επενδύσεις, πάσης μορφής, της Τράπεζας στις κρατικές επιχειρήσεις δεν μπορεί να υπερβεί συνολικά το 40%, και
- β) εντός του πλαισίου της κάθε χώρας, οι επενδύσεις στις κρατικές επιχειρήσεις δεν μπορεί επίσης να υπερβεί το 40%. Αυτός ο δεύτερος περιορισμός ισχύει για 5 χρόνια²⁹.

Πάντως, δεν θεωρείται ως χρηματοδότηση του κρατικού τομέα η χρηματοδότηση κρατικών επιχειρήσεων που έχουν μπει στην διαδικασία ιδιωτικοποίησης ή η χρηματοδότηση κρατικών χρηματοπιστωτικών οργανισμών με σκοπό την περαιτέρω χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα³⁰. Στην πράξη, το πλαφόν του 40% συνολικά έγινε σεβαστό, και μάλιστα το 1994 το ποσοστό χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα ανήλθε στο 73%. Ως προς το πλαφόν του 40% για κάθε χώρα, σε αρκετές χώρες - 16 από τις 24 - η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα δεν έχει φθάσει ακόμα το 60%³¹.

V. Ορισμένες διαχειριστικές αρχές της χρηματοδότησης

Η βασική αρχή είναι ότι η Τράπεζα εφαρμόζει την αρχή της υγιούς τραπεζικής διαχείρισης, αρχή απαραίτητη για την ευνοϊκή δανειοδότηση της Τράπεζας στις διεθνείς χρηματαγορές³². Δεύτερο η Τράπεζα χρηματοδοτεί μόνο συγκεκριμένα σχέδια, δηλαδή αποκλείεται η χρηματοδότηση γενικού χαρακτήρα προγραμμάτων και γενικά η πολιτική της «ταχείας εκταμίευσης», που μπορεί να καταλήξει σε αντιπαραγωγικές δαπάνες³³. Τρίτο, η Τράπεζα δεν χρηματοδοτεί καμία επιχει-

²⁸ EBRD, *Technical Cooperation Policy Review*, BDS 95-18 (Final) (5.5.1995), σελ. 13.

²⁹ Άρθρο 11 παρ. 3, i και ii. Ο περιορισμός αυτός δεν ισχύει για τις χρηματοδοτήσεις τεχνικής συνεργασίας.

³⁰ Άρθρο 11 παρ. 3 β,γ.

³¹ EBRD, *Proceedings...*, ό.π., σελ. 30. Το όριο του 60% είχαν φθάσει, για την περίοδο 1991-1994, οι εξής χώρες: Καζακιστάν, Τουρκμενιστάν, Ουζμπεκιστάν, Πολωνία, Ουγγαρία, Σλοβακία, Τσεχία, Ρωσία. Βλ. EBRD, *Portfolio Ratio Policy*, ό.π., σελ. 4, χάρτης 4.

³² Άρθρο 13, i. Η αρχή αυτή ισχύει, ρητώς ή στην πράξη, για όλες τις διεθνείς Τράπεζες ανάπτυξης και είναι απαραίτητη για την επένδυση ή διατήρηση του «καλού ονόματος» τους στις διεθνείς χρηματαγορές και την εξασφάλιση ευνοϊκότερων όρων χρηματοδότησης. Βλ. I. Shihata, «The role of the European Bank for Reconstruction and Development in the promotion and financing of investment in Central and Eastern Europe: A legal analysis», *ICSID Review Foreign Investment Law Review*, 1990, σελ. 209-210.

³³ Άρθρο 13, ii. Cf. I. Shihata, ό.π., σελ. 215.

ρηση, αν το κράτος όπου βρίσκεται αυτή αντιταχθεί³⁴. Τέλος, όταν χορηγεί τη χρηματοδότηση της, η Τράπεζα εξετάζει την ικανότητα του χρηματοδοτούμενου να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει στο πλαίσιο της συμφωνίας χρηματοδότησης³⁵.

VI. Όροι και προϋποθέσεις της χρηματοδότησης

Η γενική αρχή που διέπει τους όρους της χρηματοδότησης είναι ο χαρακτήρας της Τράπεζας ως «εμπορικής Τράπεζας» και όχι ως κλασσικής διεθνούς Τράπεζας αναπτύξεως³⁶. Αυτός ο χαρακτήρας αντανακλάται σε δύο διατάξεις της ιδρυτικής συνθήκης: στην πρώτη «Η Τράπεζα επενδύει σε μεμονωμένες επιχειρήσεις με τους όρους και τις προϋποθέσεις που θεωρεί κατάλληλους, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες αυτών των επιχειρήσεων, τους κινδύνους που διατρέχει, καθώς και τους όρους και προϋποθέσεις που ισχύουν συνήθως για τους ιδιώτες επενδυτές όσον αφορά παρόμοιες χρηματοδοτήσεις»³⁷. Και στη δεύτερη διάταξη: «Κατά τον καθορισμό των όρων αυτών η Τράπεζα λαμβάνει πλήρως υπόψη της την ανάγκη εξασφάλισης των εσόδων της»³⁸. Πιο συγκεκριμένα, ως προς τους όρους:

1. Το επιτόκιο καθορίζεται από το κόστος δανεισμού στις διεθνείς τραπεζικές χρηματαγορές και είναι συνήθως αυτό του LIBOR συν ένα μικρό περιθώριο, εξαρτώμενο από τον κίνδυνο της κάθε συγκεκριμένης χρηματοδότησης. Το επιτόκιο μπορεί να είναι σταθερό ή κυμαινόμενο³⁹.

³⁴ Άρθρο 13, iii. Δικαιολογητικός λόγος αυτής της ρύθμισης είναι η διαφύλαξη της εθνικής κυριαρχίας των κρατών, που θα είχε διαταραχθεί από την ανεξέλεγκτη δράση της Τράπεζας.

³⁵ Άρθρο 13, viii. Πράγματι, στις «μελέτες σκοπιμότητας» (feasibility studies) και γενικά στις μελέτες πριν από την έγκριση των σχεδίων, η Τράπεζα εξετάζει πάντοτε τη γενική και ειδική κατάσταση του «πελάτη». Βλ. λ.χ. την περίπτωση της «Croatia, Agribusiness Credit Line», όπου γίνεται η ανάλυση των εξής στοιχείων της επιχείρησης: Γενική περιγραφή και ιστορία, ιδιοκτησία και έλεγχος, δομή της εταιρείας, επιχειρηματικές δραστηριότητες (προϊόν, ανταγωνισμός και στρατηγική, πιστωτικές δραστηριότητες), ταμείο (treasury), τρέχουσα οικονομική κατάσταση. EBRD, BSD 95-59 (18.4.1995), σελ. 11 και 16.

³⁶ «Δύο τρίτα Lazard και ένα τρίτο Παγκόσμια Τράπεζα», κατά την έκφραση του πρώτου προέδρου της Τράπεζας J. Attali, ο οποίος επεξηγεί περαιτέρω ότι η έκφραση αυτή σημαίνει πως η Τράπεζα πρέπει να έχει το πνεύμα της επιχείρησης και την ευλυγισία των τραπεζικών επιχειρήσεων Morgan και Lazard. J. Attali, «J'ai un rêve pour l'Europe», *Expansion*, 17.4.1991, σελ. 83. Cf. EBRD, *Financing with the EBRD*, 1994, σελ. 5. Ας σημειωθεί ότι είναι ακριβώς αυτός ο χαρακτήρας της Τράπεζας που τη διαφοροποιεί από τις υπόλοιπες διεθνείς Τράπεζες ανάπτυξης. Βλ. σχετικά H. Luchin, *Rewarding private enterprise*, *East West Forum*, 1991, No. 4, σελ. 32.

³⁷ Άρθρο 13, xi.

³⁸ Άρθρο 14, παρ. 1. Αυτή η διάταξη έχει την έννοια, σύμφωνα με επεξηγηματική σημείωση του Συμβουλίου Διοικητών της Τράπεζας, ότι οι όροι της χρηματοδότησης δεν θα έχουν κανένα στοιχείο επιδότησης. Βλ. D. Dunnnett, ό.π. (σημ. 1), σελ. 587-588.

³⁹ EBRD, *Financing with the EBRD*, 1994, σελ. 5. Το περιθώριο είναι συνήθως 1%. Βλ. λ.χ. EBRD, *Moldova Energy Efficiency Project*, BDS 95-30 (4.4.1995), σελ. 5.

2. Η χρονική διάρκεια κυμαίνεται ανάμεσα σε 5-10 χρόνια, ανάλογα με τις ανάγκες που παρουσιάζει κάθε συγκεκριμένο σχέδιο. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να φθάσει τα 15 χρόνια, όπως λ.χ. για την χρηματοδότηση έργων υποδομής του δημόσιου τομέα⁴⁰. Στην περίπτωση των equity investments, η διάρκεια της χρηματοδότησης είναι σαφώς μικρότερη, κυμαινόμενη ανάμεσα στα 2-4 χρόνια⁴¹.
3. Υπάρχει περίοδος χάριτος που κυμαίνεται ανάλογα με τον δανειζόμενο και αποτελεί αντικείμενο διαπραγματεύσεων. Για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις κυμαίνεται ανάμεσα στους 18 και 30 μήνες, ενώ για τον δημόσιο τομέα φθάνει τα 3 με 4 χρόνια⁴².
4. Η αποπληρωμή γίνεται σε εξαμηνιαίες ισόποσες δόσεις και το νόμισμα αποπληρωμής είναι πάντοτε αυτό στο οποίο έγινε η εκταμίευση⁴³.
5. Υπάρχουν επίσης και ορισμένες άλλες επιβαρύνσεις και έξοδα της χρηματοδότησης, όπως το front-end fee, που καλύπτει τα έξοδα της Τράπεζας ή τα έξοδα που βαρύνουν τον σπόνσορα της χρηματοδότησης⁴⁴.

VII. Το θέμα των προμηθειών

Σε αντίθεση με πολλές διεθνείς Τράπεζες ανάπτυξης που περιορίζουν τους

⁴⁰ EBRD, ό.π. Για ένα παράδειγμα 15ετούς αποπληρωμής, βλ. EBRD, *Russian Federation Emergency Oil Spill Recovery and Mitigation Project*, BDS 95-45 (5.4.1995), σελ. 5.

⁴¹ EBRD, *Russian Federation Magma Oil Project*, BDS 95-64 (1.5.1995), σελ. 5. Όσον αφορά τη χρηματοδότηση μέσω εγγύησης, η διάρκεια είναι ακόμα μικρότερη, όπως λ.χ. στην περίπτωση της As Hansabank, όπου η διάρκεια είναι δύο έτη με δυνατότητα όμως παράτασης της για άλλα δύο χρόνια (σε ετήσια βάση), αν το ζητήσει η εταιρεία και συμφωνήσει η Τράπεζα. EBRD, *Estonia As Hansabank. Transitional Assistance Facility*, BDS 95-42 (3.4.1995), σελ. 5.

⁴² EBRD, *Financing with the EBRD*, σελ. 5. Η περίοδος χάριτος μπορεί να φθάσει και τα 6 χρόνια, είναι δηλαδή ιδιαίτερα υψηλή αν λάβει κανείς υπόψη ότι η διάρκεια των δύο συνδυασμένων δανείων φθάνει μόλις τα 8 και 10 χρόνια αντίστοιχα. Βλ. λ.χ. EBRD, *Hungary Investel Syndicated Loan Facility*, BDS 95-73 (12.5.1995), σελ. 18. Αυτή η αυξημένη περίοδος χάριτος εξηγείται, αφενός από το γεγονός ότι τα δάνεια είναι «καταναμημένα» (syndicated), με αποτέλεσμα η Τράπεζα να μετέχει με ένα ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό - μόλις 5% σε κάθε περίπτωση -, αφετέρου από τη σημασία που έχει το συγκεκριμένο σχέδιο στον προγραμματισμό της Τράπεζας.

⁴³ EBRD, *Financing with the EBRD*, σελ. 5. Λ.χ. σε 24 δόσεις στην περίπτωση της *Bulgaria: Railway Restructuring Project*, EBRD, BDS 95-55 (9.5.1995), σελ. 4, και σε 15 δόσεις στην περίπτωση της *Russian Federation Savvinskaya Seiyo Company AOZT*, EBRD, BDS 95-47 (3.4.1995), σελ. 6.

⁴⁴ EBRD, *Financing with the EBRD*, σελ. 6. Το front end fee προσδιορίζεται από την εμπορική πρακτική και προορίζεται να καλύψει τα έξοδα στα οποία προέβη η Τράπεζα προκειμένου να αναπτύξει και να διαρθρώσει το σχέδιο. Όταν όμως πρόκειται για χρηματοδότηση εμπορίου (trade finance facilitation) δεν επιβάλλεται front end fee. Βλ. λ.χ. EBRD, *Estonia As Hansabank, Transitional Assistance Facility*, BDS 95-42 (3.4.1995), σελ. 31.

προμηθευτές μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών⁴⁵, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα δεν επιβάλλει κανένα παρόμοιο περιορισμό, με εξαίρεση τα ταμεία τεχνικής συνεργασίας, όπου οι δωρητές προσδιορίζουν τους δικαιούμενους⁴⁶. Αυτή η πολιτική της Τράπεζας στοχεύει στο να βοηθήσει στη δημιουργία εξαρτώμενων και σταθερών αγορών για αποτελεσματικές ιδιωτικές επιχειρήσεις, καθώς και στην ενθάρρυνση της cost-effective χρησιμοποίησης των δημοσίων κεφαλαίων⁴⁷. Οι κανόνες της Τράπεζας για τις προμήθειες εφαρμόζονται και στην περίπτωση συγχρηματοδότησης με άλλους διμερείς ή πολυμερείς οργανισμούς, είτε υποχρεωτικά είτε μετά από πίεση της Τράπεζας⁴⁸.

Οι κανόνες της Τράπεζας είναι αυστηρότεροι για τον δημόσιο τομέα. Η Τράπεζα απαιτεί σχεδιασμό και έγκριση από αυτήν της προμήθειας, γνωστοποίηση μέσω του εγχώριου και διεθνούς τύπου, καθώς και ειδικευμένων δημοσιεύσεων. Ο βασικός κανόνας είναι η διαδικασία της ανοικτής προσφοράς (open tendering)⁴⁹. Υπάρχουν όμως μια σειρά από εξαιρέσεις όπως:

⁴⁵ Βλ. σχετικά A. Bredimas, *Les opérations des Banques internationales de développement. Aspects juridiques, thèse*, Paris I, 1981, σελ. 848. Η ρύθμιση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας θεωρείται ότι τείνει περισσότερο προς την απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου. Βλ. I. Shihata, *ό.π.* (σημ. 32), σελ. 219.

⁴⁶ Άρθρο 13, xii. Λ.χ. η συμφωνία Ελλάδα - Τράπεζας για την ίδρυση ενός Ταμείου Τεχνικής Συνεργασίας (βλ. παραπάνω, σημ. 22) προβλέπει ότι οι υπηρεσίες που χρηματοδοτούνται δυνάμει αυτής της συμφωνίας θα παρέχονται από συμβούλους (consultants) ή εταιρείες συμβούλων ελληνικής ιθαγένειας ή ελληνικής έδρας (άρθρο 4).

⁴⁷ EBRD, *Procurement Policies and Rules*, Jan. 1992 (αναθεωρήθηκε δύο φορές, τον Αύγουστο 1994 και τον Μάιο 1995), παρ. 1.2.

⁴⁸ *Ο.π.*, παρ. 2.4. Όταν όμως η συγχρηματοδότηση γίνεται με εγχώρια κεφάλαια, οι κανόνες της Τράπεζας για τις προμήθειες δεν κάνουν σχετική πρόβλεψη. Στην πράξη μπορούν να εφαρμοστούν διαφορετικές διαδικασίες: στους πόρους που προέρχονται από την Τράπεζα εφαρμόζονται οι δικοί της κανόνες, ενώ στους εγχώριους πόρους εφαρμόζονται οι εθνικοί κανόνες προσφορών ή άλλες λύσεις. Βλ. λ.χ. EBRD, *Moldova, Energy Efficiency Project*, BDS 95-30 (4.4.1995), σελ. 5: «*Locally financed goods, engineering services, installations and commissioning and civil works will be provided by S.A. Thermcom or procured through local tendering procedures*».

⁴⁹ EBRD, *Procurement Policies*, *ό.π.*, παρ. 3.1. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει το σχεδιασμό της προμήθειας και τη γνωστοποίηση (notification). Η τελευταία περιλαμβάνει την έκδοση από τον χρηματοδοτούμενο μιας «Γενικής Γνωστοποίησης Προμήθειας» (General Procurement Notice) που δημοσιεύεται σε εφημερίδα ευρείας κυκλοφορίας της χώρας του δανειοδοτούμενου, σε «εφημερίδες της Κυβερνήσεως» και σε εκδόσεις για το διεθνές εμπόριο, ενώ γίνεται δημοσίευση, με φροντίδα της Τράπεζας, στην ειδική έκδοση της «Procurement Opportunities», καθώς και στο «Development Business» των Ηνωμένων Εθνών. EBRD, *ό.π.*, παρ. 3.7.

- α) η δυνατότητα επιλεκτικής προσφοράς (*selective tendering*), όπου η χρηματοδοτούμενη επιχείρηση προεπιλέγει ορισμένες κατάλληλες εταιρείες, οι οποίες προσκαλούνται να υποβάλουν προτάσεις⁵⁰
- β) η δυνατότητα μοναδικής προσφοράς (*single tendering*), που εφαρμόζεται σε μια σειρά από περιπτώσεις⁵¹, ενώ επί μέρους διαδικασίες πολύ πιο ευλύγιστες υιοθετούνται σε προμήθειες μικρής αξίας ή συγκεκριμένων *standards* ή εξειδίκευσης⁵².

Στον ιδιωτικό τομέα, η διαδικασία προμηθειών επαφίεται στη βούληση των επιχειρήσεων, γιατί θεωρείται ότι οι επιχειρήσεις αυτές χρησιμοποιούν στην πράξη καθιερωμένες εμπορικές πρακτικές, χωρίς να χρειάζεται να προσφύγουν στη διαδικασία της ανοικτής προσφοράς⁵³. Πάντως το γεγονός ότι η Τράπεζα θεωρεί ως ουσιώδες στοιχείο της εκτίμησης των προτεινόμενων σχεδίων τον προσεκτικό σχεδιασμό των προμηθειών, έχει ως αποτέλεσμα ότι η Τράπεζα μπορεί να παρεμβαίνει εμμέσως και στον ιδιωτικό τομέα⁵⁴.

Υπάρχουν επίσης χωριστές διαδικασίες για την προμήθεια υπηρεσιών συμβούλων (*consultant services*). Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της διαδικασίας είναι η καταγραφή συμβούλων που έχουν τα αναγκαία προσόντα και η κατάρτιση *short lists* από κατάλληλες εταιρείες. Στη συνέχεια γίνονται προσκλήσεις των εταιρειών αυτών για υποβολή προτάσεων, σύγκριση και εκτίμηση των προτάσεων και επιλο-

⁵⁰ EBRD, ο.π., 3.10. Η διαδικασία αυτή εφαρμόζεται συνήθως στις περιπτώσεις που το ζητούμενο προϊόν είναι, εναλλακτικά, περίπλοκο και υψηλής ειδίκευσης / υπάρχει μόνο ένας περιορισμένος αριθμός προμηθευτών / άλλες συνθήκες περιορίζουν τον αριθμό των υποψήφιων προμηθευτών / και τέλος η περίπτωση επείγουσας ανάγκης αγαθών έργων ή υπηρεσιών. Σε όλες όμως αυτές τις περιπτώσεις είναι απαραίτητη η συγκατάθεση της Τράπεζας.

⁵¹ EBRD, ο.π., παρ. 3.11. Αφορά: α) τις περιπτώσεις όπου έχει ήδη συνταχθεί συμβόλαιο προμήθειας και χρειάζεται να επεκταθεί με πρόσθετα αγαθά, υπηρεσίες, κ.λ.π., ενώ εκτιμάται ότι μια νέα προκήρυξη δεν θα επιφέρει κανένα πλεονέκτημα ή όφελος, β) όταν η ανοικτή ή η επιλεκτική προσφορά δεν έχει δώσει ικανοποιητικό αποτέλεσμα, γ) όταν το συγκεκριμένο αγαθό ή υπηρεσία μπορεί να προσφερθεί μόνο από συγκεκριμένο προμηθευτή, και δ) σε περίπτωση υπερεπείγουσας ανάγκης. Πάντως και σ' αυτές τις περιπτώσεις απαιτείται η συγκατάθεση της Τράπεζας. Για ένα παράδειγμα «υπερεπείγουσας ανάγκης», βλ. EBRD, *Russian Federation Emergency Oil Spill Recovery and Mitigation Project*, BDS 95-45 (4.4.1995) σελ. 37.

⁵² EBRD, ο.π., παρ. 3.12. Όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις, απαιτείται η άδεια της Τράπεζας.

⁵³ EBRD, ο.π., παρ. 4.1. Εξάλλου, η Τράπεζα συνιστά και ενθαρρύνει τη χρησιμοποίηση ανοικτών διαδικασιών και από τον ιδιωτικό τομέα, χωρίς να το καθιστά υποχρεωτικό. Βλ. EBRD, *Chairman's Report on the Agreement Establishing the European Bank for Reconstruction and Development*, Art. 13 παρ.6. Cf. EBRD, *Croatia Agrobusiness Credit Line*, BDS 95-59 (18.4.1995), σελ. 4.

⁵⁴ EBRD, *Procurement Policies...*, ο.π., παρ. 4.2.

γή του καταλληλότερου συμβούλου⁵⁵.

Στην πράξη πάντως οι κανόνες της Τράπεζας επιδέχονται, σε ορισμένες τουλάχιστον περιπτώσεις, εξαιρέσεων, προκειμένου να προσαρμοστεί το νομικό πλαίσιο στις ανάγκες των επιχειρήσεων⁵⁶.

VIII. Η προστασία της χρηματοδότησης

Οι οικονομικοί κίνδυνοι που διατρέχουν οι επενδύσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας εξαιτίας της ρευστής οικονομικής κατάστασης αρκετών χωρών της ανατολικής Ευρώπης και ο χαρακτήρας της Τράπεζας ως εμπορικής Τράπεζας επιβάλλουν την υιοθέτηση μέτρων προστασίας των επενδύσεων της.

1. Οι εγγυήσεις

Όταν αποδέκτης του δανείου δεν είναι το κράτος αλλά κρατική επιχείρηση, η ιδρυτική συνθήκη προβλέπει ότι η Τράπεζα μπορεί να απαιτήσει από το κράτος ή από δημόσιο οργανισμό ή οποιοδήποτε κρατικό φορέα αποδεκτό από την Τράπεζα να εγγυηθεί την επιστροφή του κεφαλαίου, των τόκων και των λοιπών εξόδων που συνδέονται με το δάνειο⁵⁷. Η Τράπεζα ζητά την εγγύηση του κράτους όταν το κρίνει επιθυμητό, λαμβάνοντας υπόψη ορισμένους παράγοντες, και ιδιαίτερα αν πρόκειται για κρατική επιχείρηση που «διασχίζει τη φάση προς το σύστημα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας» οπότε μπορεί να μη ζητήσει εγγύηση⁵⁸.

Αντίθετα, δεν απαιτείται από την Τράπεζα εγγύηση του κράτους για τα δάνεια στις ιδιωτικές επιχειρήσεις, καθώς και για τα equity investments, επειδή, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, βασικός σκοπός της Τράπεζας είναι η ανάπτυξη ισχυρού ιδιωτικού τομέα και επομένως οι ιδιωτικές επιχειρήσεις πρέπει να αναλάβουν πλήρως την ευθύνη των εμπορικών τους εγχειρημάτων⁵⁹.

⁵⁵ EBRD, *Procurement Policies...*, ο.π., παρ. 5. Όταν όμως η φύση της χρηματοδότησης δεν συνεπάγεται την ύπαρξη προμήθειας, όπως συμβαίνει στην περίπτωση συμμετοχής στο μετοχικό κεφάλαιο μιας ιδιωτικής επιχείρησης, η Τράπεζα φροντίζει εμμέσως να τηρούνται οι κανόνες της για τις προμήθειες στις οποίες προβαίνει στη συνέχεια η επιχείρηση. Και αυτό γίνεται συνήθως μέσω της συμμετοχής του εκπροσώπου της Τράπεζας στο Διοικητικό συμβούλιο της επιχείρησης. Βλ. EBRD, *Russian Federation. Russia Registry Company*, BDS 95-37 (20.5.1995), σελ. 32.

⁵⁶ Κατ'εξαιρέση λ.χ. η συγκατάθεση της Τράπεζας απαιτείται και σε ορισμένες περιπτώσεις προμηθειών του ιδιωτικού τομέα. Βλ. λ.χ. EBRD, *Russian Federation Magma Oil Project*, BDS 45-64 (1.5.1995), σελ. 41.

⁵⁷ Για την εγγύηση που ζητούν οι Διεθνείς Τράπεζες Ανάπτυξης βλ. A. Bredimas, ο.π. (σημ. 45), σελ. 323 επ.

⁵⁸ Άρθρο 14 παρ. 2, Cf. I. Shihata, ο.π. (σημ. 32), σελ. 222, 223.

⁵⁹ EBRD, *Chairman's Report...*, ο.π. (σημ. 53), Art. 14. Πάντως, δεν απαιτείται εγγύηση «κανονικά», δηλαδή θα μπορούσε υπό ορισμένες περιστάσεις να απαιτηθεί. Βλ. EBRD, *Financing with the EBRD*, σελ. 4.

2. Οι ασφάλειες (*securities*)

Συνήθως η Τράπεζα απαιτεί από τις χρηματοδοτούμενες ιδιωτικές επιχειρήσεις να ασφαλίζουν τα δάνεια με το ενεργητικό (*assets*) του σχεδίου. Οι ασφάλειες αυτές μπορεί να είναι μια υποθήκη σε συγκεκριμένα ακίνητα (οικόπεδα, οικοδομές κ.λ.π.), ένα ενέχυρο των κινητών αγαθών (κυρίως μηχανήματα), η παρακαταθήκη των σκληρών νομισμάτων ή των κερδών σε εγγώριο νόμισμα της επιχείρησης, το ενέχυρο (*pledge*) των μετοχών του σπόνσορα του σχεδίου κ.α.⁶⁰.

3. Η «*negative pledge clause*»

Η έννοια της ρήτρας αυτής, που περιλαμβάνεται στα «*Standard Terms and Conditions*» της Ευρωπαϊκής Τράπεζας, είναι ότι ο δανειστής - και εν προκειμένω η κρατική επιχείρηση - υπόσχεται στην Τράπεζα ότι δεν θα δώσει σε μεταγενέστερο δάνειο ασφάλεια μεγαλύτερη από ότι στην Τράπεζα⁶¹. Εφόσον όμως οι κρατικές επιχειρήσεις δεν δίδουν ασφάλειες (*securities*) στην Τράπεζα, δεν μπορούν να δώσουν, εξαιτίας της ρήτρας, ασφάλειες στους - ξένους συνήθως - ιδιώτες δανειστές, οι οποίοι δεν χορηγούν τα δάνειά τους χωρίς τέτοιες ασφάλειες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, ότι μειώνεται η, δια του δανεισμού ξένων κεφαλαίων, δυνατότητα ιδιωτικοποίησης των κρατικών επιχειρήσεων που αποτελεί βασικό σκοπό της Τράπεζας⁶². Συνειδητοποιώντας την αντίφαση αυτή, η Τράπεζα αποφάσισε να χορηγεί εξαιρέσεις (*waivers*) στην εν λόγω ρήτρα, σε μια βάση χώρας-προς-χώρα (*on a country-to-country basis*), για 3 χρόνια, ανανεώσιμα και εφόσον η χώρα αποδείξει ότι εφαρμόζει πολιτικές που προάγουν τη μετάβαση στην οικονομία αγοράς⁶³.

4. Έμμεσα μέτρα προστασίας

Υπάρχουν, τέλος, μια σειρά από ρυθμίσεις που αποβλέπουν στην έμμεση προστασία της χρηματοδότησης της Τράπεζας. Και τέτοια είναι η υποχρεωτική ασφάλεια

⁶⁰ Ibid. Για όλες αυτές τις μορφές ασφαλειών στις Διεθνείς Τράπεζες Ανάπτυξης βλ. A. Bredimas, ο.π., σελ. 351 επ.

⁶¹ EBRD, *Standard Terms and Conditions Applicable to Loan and Guarantee Agreements for the Bank's Public Sector Operations* (Oct. 1993), παρ. 5.01. Για την έννοια της «*negative pledge clause*» στις Διεθνείς Τράπεζες Ανάπτυξης βλ. A. Bredimas, ο.π., σελ. 357 επ.

⁶² Βλ. αναλυτικά M. Hurlock, *New approaches to economic development: The World Bank, the EBRD and the Negative Pledge Clause*, *Harvard International Law Journal*, 1994, σελ. 372 επ.

⁶³ Ο.π., σελ. 381.

λιση της επιχείρησης κατά των συνήθων κινδύνων (κλοπή, φωτιά, κίνδυνοι κατασκευής). Δεν είναι όμως υποχρεωτική η ασφάλιση κατά των πολιτικών κινδύνων (πόλεμος, εμφύλιες συρράξεις, εθνικοποιήσεις). Μια άλλη ρύθμιση είναι η υιοθέτηση ειδικών συμφώνων (covenants) μέσα στο κείμενο της συμφωνίας χρηματοδότησης, βάσει των οποίων η επιχείρηση αναλαμβάνει την υποχρέωση να υιοθετήσει κατά τη διεξαγωγή των εργασιών της μια ορισμένη οικονομική συμπεριφορά, όπως λ.χ. τον περιορισμό του χρέους της επιχείρησης μέσα σε ορισμένα όρια ή τον καθορισμό ορισμένων οικονομικών ισορροπιών⁶⁴.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας για την Ανάπτυξη και την Ανασυγκρότηση υπήρξε εξαρχής συνδεδεμένη άμεσα με ένα βασικό στόχο: την προώθηση της μετάβασης των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στην οικονομία αγοράς. Η ιδιαιτερότητα αυτή προσδιόρισε τόσο την υιοθέτηση καταστατικών ρυθμίσεων όσο και συγκεκριμένων πρακτικών λύσεων που διαφοροποιούν σε σημαντικό βαθμό την Τράπεζα αυτή από τις υπόλοιπες διεθνείς Τράπεζες ανάπτυξης. Είναι η πρώτη Τράπεζα που συνδυάζει τη χρηματοδότηση αμέσων δανείων με τη συμμετοχή στο κεφάλαιο των επιχειρήσεων (equity investment) σε υψηλό βαθμό και είναι η μόνη Τράπεζα που έχει υιοθετήσει σε βάθος τις μεθόδους και πρακτικές των ιδιωτικών εμπορικών τραπεζών, θέλοντας προφανώς να «εθίσει» τον αναδυόμενο ιδιωτικό τομέα των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στις απαιτήσεις του επερχόμενου διεθνούς ανταγωνισμού. Αυτό είναι εμφανές τόσο στους όρους χρηματοδότησης όσο και στο θέμα της προστασίας της χρηματοδότησης.

Από την άλλη πλευρά στο βαθμό που οι δραστηριότητες της Τράπεζας λαμβάνουν χώρα σε ένα οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον και σε συνθήκες θεσμικού πλαισίου και νοοτροπιών που δεν έχουν ακόμη προσαρμοστεί στη λειτουργία της οικονομίας αγοράς, η Τράπεζα είναι υποχρεωμένη να συμπεριφέρεται «κατά το 1/3 όπως η Παγκόσμια Τράπεζα» κατά την έκφραση του J. Attali. Αυτό εκδηλώνεται εξίσου στους όρους και προϋποθέσεις χρηματοδότησης του δημόσιου τομέα, που είναι πιο ευνοϊκοί από ότι για τον ιδιωτικό τομέα (αν και όχι στο επίπεδο των αντίστοιχων όρων των άλλων διεθνών Τραπεζών ανάπτυξης), καθώς και στις προμήθειες, όπου ασκείται αυστηρός έλεγχος (αν και με αρκετές εξαιρέσεις) στις δημόσιες επιχειρήσεις, ή στο θέμα της προστασίας της χρηματοδότησης, όπου η απαίτηση για κρατική εγγύηση όσον αφορά τις δημόσιες επιχειρήσεις προσεγγίζει την Τράπεζα προς την Παγκόσμια Τράπεζα.

⁶⁴ EBRD, ο.π., σελ. 4. Βλ. λ.χ. EBRD, *Poland Mass Privatisation Programme Equity Facility*, BDS 95-71 (5.5.1995), σελ. 15. «*This instrument will be unsecured, but will include client-specific financial covenants which, if breached, can cause the acceleration of the subordinated loan*».

Αυτό το 'αμάγαμα εμπορικών, βασικά, αρχών με απαιτήσεις μεταβατικής φύσεως, εκδηλώνεται ανάγλυφα στην περίπτωση της «negative pledge clause», όπου η άτεγκτη εφαρμογή της ρήτρας αυτής αντικαταστάθηκε από μια πιο ευλύγιστη αντιμετώπιση προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο άμεσος στόχος της ιδιωτικοποίησης.